

Magyarország

Hegedűs Dániel

Főváros: Budapest
Népesség: 9.9 million
GNI/fő, PPP: US\$22,660

Forrás: World Bank World Development Indicators.

Nations in Transit kategóriák szerinti értékelés és átlagpontszám

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Választási eljárás	1.75	1.75	1.75	1.75	1.75	2.25	2.25	2.25	2.75	2.75
Civil társadalom	1.50	1.50	1.75	1.75	2.00	2.00	2.25	2.25	2.50	2.50
Független média	2.50	2.50	2.50	2.75	3.25	3.50	3.50	3.50	3.75	3.75
Kormányzás demokratikus minősége	2.25	2.25	2.50	2.50	3.00	3.50	3.50	3.75	3.75	4.00
Helyi önkormányzatiság demokratikus minősége	2.25	2.25	2.50	2.50	2.50	2.50	2.75	2.75	3.00	3.00
Igazságszolgáltatás intézményrendszere és függetlensége	1.75	1.75	1.75	2.00	2.25	2.75	2.50	2.50	2.75	3.00
Korrupció	3.00	3.00	3.25	3.50	3.50	3.50	3.50	3.75	3.75	4.00
Demokrácia pontszám	2.14	2.14	2.29	2.39	2.61	2.86	2.89	2.96	3.18	3.29

MEGYJEGYZÉS: A pontszám szerinti értékelés a Freedom House, a szervezet tudományos tanácsadói, és a szerző(k) konszenzusát tükrözi. Amennyiben a felek nem tudnak egységes álláspontot kialakítani, a Freedom House fenntartja magának a végső döntés jogát. Az értékelés egy 1-től 7-ig terjedő skálán történik, melyen az 1-es érték szimbolizálja a demokratikus értékek legmagasabb, míg a 7-es érték a legalacsonyabb minőségét. A Demokrácia pontszám az adott évben értékelt kategóriákban elért pontszámok átlaga. A jelentésben megfogalmazott vélemények a szerző(k) álláspontját tükrözik.

ÖSSZEFOGLALÓ

A demokratikus kormányzás minősége tovább romlott Magyarországon 2015-ben, melyet mind nemzeti, mind pedig európai szinten a menekültválság kérdése uralt. A Fidesz–Magyar Polgári Szövetség és a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) által alkotott kormánykoalíció vehemens bevándorlásellenes kampányt folytatott az év során, és sikeresen visszanyerte népszerűségét a 2014 év végi jelentős visszaesést és a kétharmados többség elvesztését követően.

A 2014-es év három megnyert választását korrupciós botrányok illetve gyengélkedő szakpolitikai teljesítmény követték, melyek két időközi választás elvesztéséhez vezettek 2015 elején. A februári és áprilisi időközi választások fő tanulsága azonban az volt, hogy a kormánnyal szembeni protesztzavazók megtanulták kifejezni preferenciáikat az új választási rendszerben. Ellentétben a 2014-es választásokkal, amikor a protesztzavazatok több ellenzéki párt között oszlottak meg, a 2015. évi időközi választások során a szavazók szinte kivétel nélkül azt a politikai erőt támogatták, amelyik a legnagyobb eséllyel szállt szembe a Fidesszel. Mindez a februári veszprémi választás során egy független jelölt, míg az áprilisi tapolcai választás esetében a Jobbik győzelméhez vezetett. Ez utóbbi eset ráadásul arra is rámutatott, hogy a Fidesz egyáltalán nem jelent stabil garanciát a radikális jobboldali Jobbik előretörésével szemben. Természetesen az kérdéses marad, hogy a protesztzavazatok koncentrációjának fenti trendje a jövőben időközi választásokon kívül is érvényesülni fog-e. A 2014-es választásokhoz kapcsolódó jogi szabályozás problémás elemei – mint például a külföldre költözött választópolgárok hátrányos megkülönböztetése, szemben a határon túli magyar kisebbség tagjai számára biztosított könnyítésekkel – továbbra is megoldatlanok maradtak.

Az alaptörvény módosításhoz szükséges kétharmados többség elvesztése alig érintette a Fidesz vezette koalíció jogalkotási és kormányzási képességét. Az alkotmányos intézményrendszer előző években történt átalakítása 2015-re egy olyan önfenntartó rendszert eredményezett, melyben az Alkotmánybíróság vagy az alapvető jogok biztosa politikai szempontból kényes ügyekben többé nem tekinthetők független ellensúlynak. Emellett egy konkrét ügyben a kétharmados alkotmányozó többség hiánya potenciálisan alkotmányellenes jogalkotáshoz vezetett 2015 során. Augusztusban a jogalkotó a rendkívüli állapot új jogi kategóriáját alkotta meg a menekültválságra adott válaszként. A szükséges kétharmad hiányában – és politikai okokból elutasítva a Jobbik által felkínált támogatást – a kormány a kérdés Alaptörvényen kívüli szabályozása mellett döntött, ami alkotmányos aggályokat vetett fel. Ezt megelőzően június folyamán a törvényhozás tovább szűkítette az állampolgárok közérdekű információkhoz való szabad hozzáféréseinek jogát, kiterjesztve azon esetek körét, melyekben az érintett adatszolgáltatók megtagadhatják az adatkérés teljesítését.

A kormányzó pártok több kísérletet is tettek az év során a politikai napirend formálásában korábban domináns pozíciójuk helyreállítására, illetve a 2014 őszén kezdődött népszerűségvesztés megállítására. Az első ilyen jellegű kezdeményezés, a halálbüntetés visszaállításának ügye az év elején kudarcot vallott az európai intézmények gyors és határozott ellenállása miatt. A nyár végére azonban – a menekültválság, illetve a társadalomban jelenlévő látens xenofóbia politikai kiaknázásával – a Fidesz-KDNP visszanyerte korábbi népszerűségét, és sikeresen semlegesítette legnagyobb kihívóját, a Jobbikot. E politikai siker ára azonban az volt, hogy alig maradt különbség a Fidesz és a Jobbik politikai üzenetei között a menekültválság kontextusában, és a Fidesz öles léptekkel haladt a politikai mező szélsőjobb sarka felé.

A civil szervezetekkel szemben folytatódott a 2014-es év agresszív kormányzati retorikája, ugyanakkor némileg visszafogottabbá vált 2015 során, a korábbi adminisztratív intézkedések pedig nagyrészt abbamaradtak. Az ellenséges kormányzati retorika ellenére a menekültválság a magyar civil társadalom elismerésre méltó felvirágzásához vezetett. Önkéntes aktivisták ezrei segítettek a menekülteket, bevándorlókat, és menedékkérőket; Magyarország első nagyléptékű crowdfunded civil kampánya pedig számos óriásplakátot helyezett el, amelyek ellensúlyozták a kormányzati narratívát.

A 2014 végén-2015 elején bevezetni próbált rendkívül magas reklámadó szakításhoz vezetett Orbán Viktor miniszterelnök és korábbi egyik legfontosabb bizalmasa, Simicska Lajos oligarcha között. Habár a kezdeti várakozások, melyek szerint Simicska – aki Orbán közeli személyes barátja és a kilencvenes években a Fidesz pénztárnoka volt – tönkre próbálná tenni korábbi pártját, végül nem teljesültek, a kialakult konfliktus alapvetően változtatta meg mind a korrupciós struktúrákat, mind pedig a magyarországi médiapiaci környezetet. A Simicska médiabirodalmához tartozó orgánumok

felhagytak korábbi kormánybarát retorikájukkal, helyettesítésük pedig komoly politikai kihívást jelentett a Fidesz-KDNP számára. Habár a közszolgálati televízió átalakítása alapvetően sikertelen lépésnek tekinthető a keletkezett új betöltése szempontjából, a közszolgálati adók kulcsszerepet játszottak a politikai diskurzus alakításában, és nagymértékben hozzájárultak a menekültekkel, bevándorlókkal és menedékkérőkkel kapcsolatos negatív előítéletek terjedéséhez. A Fideszhez közel álló üzleti körök számtalan kisebb sajtóorgánumot megvásároltak, többek között a korábban gazdasági napilapként megjelenő *Napi Gazdaságot* – melyet *Magyar Idők* néven erősen kormánypárti napilappá alakítottak – illetve a 888.hu online hírportált. Az év végén Andrew Vajna, hollywoodi producer és filmgyártásért felelős kormánybiztos, megvásárolta a TV2-t, a két legnagyobb kereskedelmi televíziós csatorna egyikét. Az üzletet az állami tulajdonú Eximbank által folyósított hitelcsomag tette lehetővé.

A korrupciós struktúrákban 2010-et követően beállt radikális átalakuláshoz képest a 2015-ös évet inkább mennyiségi, semmint minőségi változások jellemezték. Az év számos botránya nemcsak átláthatatlan és politikailag elfogult döntéshozatalt fedett fel az állami intézmények részéről, hanem az Oroszországgal fenntartott korrupciós kötelek egyre szorosabbá válását is. Az ún. brókerbotrány során állami vállalatok, illetve a Külgazdasági és Külügyminisztérium közpénzeket fektettek be egy magánkézben lévő, veszteséges befektetési alapkezelő cégbe, melyet szoros szálak fűztek a kormánypárt köreihez. A cég 2015 márciusában csődöt jelentett. Júliusban az M3 metrókocsi-felújítási tendert az orosz Metrovagonmash nyerte, miután az egyetlen további ajánlattevőt, egy észt céget, kizárták az eljárásból – dacára a kedvezőbb árajánlatnak. Novemberben pedig az Európai Bizottság a közbeszerzési szabályok megsértése miatt európai uniós jogba ütközőnek minősítette a paksi atomerőmű bővítését. A beruházás összértéke az éves magyar GDP tíz százalékára tehető, melyet orosz hitelből finanszíroznak.

A magyar külpolitikát 2015 során a menekültválság kérdése uralta, ami növekvő feszültséghez vezetett a Németországgal, továbbá a szomszédos Ausztriával, Horvátországgal, Szerbiával és Szlovéniával fenntartott kapcsolatokban. A határ szerb és horvát szakaszon kerítéssel való lezárása nagymértékben izolálta Magyarországot külpolitikailag, ugyanakkor hozzájárult a visegrádi együttműködés revitalizálásához. Miután azonban egyre több állam vezetett be a magyarhoz hasonló korlátozó intézkedéseket – illetve a nemzetközi figyelem is egyre inkább Lengyelország felé fordult az októberben megválasztott új lengyel kormány radikális reformlépéseinek köszönhetően – Magyarország elszigeteltsége fokozatosan enyhült az év vége felé.

Pontszám-változások:

- **A kormányzás demokratikus minősége 3.75 pontról 4.00 pontra romlik**, miután a kormány a menekültválságot a politikai napirend alakításában korábban domináns pozíciója visszaszerzésére, illetve nacionalista és intoleráns közhangulat keltésére használta fel. Az ilyen jellegű politikai döntések ellentétesek a nemzetközi emberjogi normákkal, és aláássák a társadalom demokratikus működését.
- **Az igazságszolgáltatás intézményrendszere és függetlensége 2.75 pontról 3.00 pontra romlik** az ország nemzetközi kötelezettségvállalásaival ellentétes menekültjogi szabálymódosításoknak; az Alaptörvényben rögzített rendkívüli állapot jogintézményének a „tömeges bevándorlás okozta veszélyhelyzet” kategóriájával való vélhetően alaptörvényellenes kiterjesztésének; továbbá annak köszönhetően, hogy a kormányzati hatalommal szembeni intézményes fékek és ellensúlyok megszűntek pártatlan formában működni.
- **A korrupció 3.75 pontról 4.00 pontra romlik** a számtalan – és nagy értékű közbeszerzéseket is érintő – korrupciós botrány következtében, ami a korrupció mértékének mennyiségi, nem pedig minőségi, változására utal.

Mindezek eredményeképp Magyarország Demokrácia pontszáma 3.18 pontról 3.29 pontra romlik.

Kitekintés 2016-ra

A Fidesz-KDNP kormánykoalíció kétségkívül stabilan fogja őrizni vezető pozícióját 2016-ban is. Habár a koalíció sikeresen konszolidálta pozícióját és semlegesítette első számú kihívóját, a szélsőjobboldali Jobbikot, a Fidesz várhatóan tovább folytatja a jobboldali pólus irányába történő elmozdulását, mivel a párt sikere és a rendszer stabilitása egyaránt szorosan összefonódik a menekültválság tekintetében elfoglalt euroszeptikus és bevándorlásellenes álláspontokkal. Mivel a válság előreláthatóan 2016 során is domináns szerepet fog betölteni mind a hazai, mind pedig az európai politikában, nem várható, hogy a kormánypárt finomítani fog bevándorlásellenes retorikáján, különösképp, mivel más európai országokban is hasonló megoldások merültek fel a közelmúltban. Ha azonban jelentősebb átrendeződésre kerülne sor a politikai közbeszédet illetően, jó eséllyel csökkeni fog a Fidesz-KDNP választói támogatottsága, részben a koalíció gyenge szakpolitikai teljesítményének, részben pedig az elmaradt oktatási és egészségügyi reformoknak köszönhetően.

RÉSZLETES JELENTÉS

A kormányzás demokratikus minősége

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
2.25	2.25	2.50	2.50	3.00	3.50	3.50	3.75	3.75	4.00

- A Fidesz-Magyar Polgári Szövetség és a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) alkotta kormánykoalíció választói támogatottsága 14 százalékpontot esett 2014 októbere és 2015 januárja között.¹ E népszerűségvesztés mögött elsősorban a kormányzati munka gyenge teljesítménye és korrupciós botrányok álltak, melyek végül az alkotmányozó kétharmados többség elvesztéséhez vezettek a 2015. februári időközi választáson. (Lásd a „Választási eljárás” és „Korrupció” fejezeteket.) A politikai napirend alakításának visszaszerzése érdekében áprilisban Orbán Viktor miniszterelnök bejelentette, hogy meg kellene fontolni a halálbüntetés visszaállítását Magyarországon.² Bár a kezdeményezés komoly meglepetést keltett, a felvetés jelentős társadalmi támogatottságra talált.³ Orbán azonban az Európai Unió (EU) erős és határozott ellenállása miatt pár napon belül meghátrálni kényszerült.⁴
- Az év meghatározó részében a kormányzó pártok saját hatalmi pozíciójuk biztosítására, illetve idegengyűlölő hangulat szítására használták a menekültválságot. A krízis első hónapjaiban a kormány forintmilliárdokat költött egy – a kritikusai által – gyűlöletkeltőnek és félrevezetőnek minősített óriásplakát-kampányra és nemzeti konzultációra.⁵ A hivatalosan a „bevándorlásról és a terrorizmusról” szóló májusi nemzeti konzultációt az Európai Parlament tagjai is „manipulatívnak” minősítették.⁶
- Bár Magyarország később valóban a nyugat-balkáni útvonal egyik fő tranzitországává vált,⁷ a kormány erőfeszítései a nyár folyamán mégis inkább a krízis belpolitikai kiaknázására, semmint annak emberséges kezelésére irányultak. Az erre irányuló kommunikációs kampány sikerrel zárult: a Fidesz támogatottsága jelentős mértékben emelkedett, október közepére a párt elérte az 50 százalékot a biztos pártválasztók körében.⁸ Ugyanakkor a politikai siker ára az volt, hogy lényegében alig maradt különbség a Fidesz és a Jobbik politikai céljai és kommunikációs üzenetei között a menekültválság kontextusában. Ezt az a tény is alátámasztotta, hogy a szélsőjobboldali Jobbik képtelen volt politikai tőkét kovácsolni a menekültválságból, és lényegében elvesztette támogatói egyharmadát a 2015 szeptembere és novembere közötti időszakban.⁹
- Szeptember 15-ével elkészült a 164 km hosszú szögesdrót kerítés a szerb-magyar határszakaszon; a kerítés célja az illegális határátlépések megakadályozása, illetve a menedékkérők áradatának Horvátország felé irányítása volt.¹⁰ Október folyamán a kormány kiterjesztette a határzárát a horvát-magyar szakaszra is, miután Horvátország saját területéről Magyarország felé terelte tovább a menedékkérőket. A határ lezárása tiltakozáshoz, illetve összetűzésekhez vezetett a készenléti rendőrség, illetve a határzáron átjutni kívánók között. Szeptember 16-án több száz menedékkérő csapott össze a magyar rendőrség különleges alakulataival.¹¹ Az úgynevezett „röszkei csata” alkalmával a rendőrök gumibotot, könnygázt, és vízágyút használtak a tömeg megfékezésére; hét újságíró pedig később azt állította, hogy fizikailag bántalmazták őket a készenléti erők. Számos más esetben a hatóságok megtiltották az újságírók menekülttáborok, illetve idegenrendészeti őrzött szállások területére lépését.¹²
- A kormány elzárkózó és nacionalista stratégiát követett az európai és nemzetközi szinten is. Magyarország ellenezte az egységes európai kvótarendszer bevezetését 2015 nyaratól kezdve; a többi visegrádi országgal együtt pedig akadályokat gördített egy átfogó európai politikai megoldás elfogadása elé.¹³ Az év végére Orbán Viktort Európa-szerte különböző szélsőjobboldali mozgalmak a nemzeti ellenállás szimbolikus figurájaként ünnepezték.¹⁴

Választási eljárás

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1.75	1.75	1.75	1.75	1.75	2.25	2.25	2.25	2.75	2.75

- A 2014-es választásokhoz kapcsolódó problémás jogszabályi környezet – többek között a győzteskompenzációra vonatkozó szabályok, a külföldre költözött választópolgárokkal szembeni diszkrimináció, illetve a körzetek határainak egyesek által átpolitizáltnak tartott átrajzolása – továbbra is hatályban maradtak.¹⁵ Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvénynek megfelelően az Országgyűlésnek 199 tagja van, melyből 133 fő képvisel alkotmányozó többséget.¹⁶ A Fidesz-KDNP pártszövetség 2014-es országgyűlési választások során pontosan 133 mandátumot szerzett.
- Mindezek alapján a 2015-ös év legfontosabb választási eseményének a februári veszprémi időközi választás tekinthető, ami a kormányzó koalíció kétharmados alkotmányozó többségének elvesztését eredményezte. A kormánypártok támogatottsága nagymértékben csökkent a 2014. októberi önkormányzati választásokat követően,¹⁷ ez pedig három egymást követő időközi választás elvesztéséhez vezetett 2014 novemberében és 2015 áprilisa között. A támogatottság visszaesése számos okra vezethető vissza. Ilyennek tekinthető többek között az internetadó bevezetésének 2014. novemberi sikertelen kísérlete;¹⁸ az egészségügy állapota miatti társadalmi elégedetlenség és az egészségügyi dolgozók tüntetései 2015 tavaszán;¹⁹ továbbá általánosságban a kormány gyenge szakpolitikai teljesítménye.
- A három egyéni választókerület, ahol időközi választásokra került sor, jelentősen különbözött egymástól politikai beágyazottság tekintetében. A 2014. novemberi időközi választás Budapest egy tradicionálisan baloldali körzetében zajlott, ahol tavasszal is a Magyar Szocialista Párt (MSZP) nyert mandátumot. Ősszel ismételt sikerült biztosítani a körzetet, ezúttal már tíz százalékponttal előzve meg a Fidesz jelöltjét.²⁰ A 2015. februári és áprilisi veszprémi és tapolcai választások azonban olyan választókerületekben kerültek megrendezésre, melyekben a Fidesz nyert korábban. Ezért mindkét időközi választásnak komoly szimbolikus és gyakorlati jelentősége is volt. Veszprémben végül egy, a demokratikus ellenzéki pártok szövetsége által támogatott független jelölt,²¹ Tapolcán pedig a Jobbik jelöltje nyert. Az első vereség a kormányzó pártok kétharmados többségének elvesztését, a második pedig a valaha volt első egyéni választókerületi Jobbik-győzelmet eredményezte – ezáltal pedig az első közvetlenül választott jobbikos országgyűlési képviselő parlamentbe kerülését is jelentette.²²
- A várakozásokkal ellentétben az alkotmányozó többség elvesztése nem okozott mélyreható változásokat a politikai erőviszonyok vagy a törvényalkotás működése tekintetében. Ugyanakkor egy-egy konkrét esetben a kormány nem tudta a szükséges kétharmadot biztosítani: a „tömeges bevándorlás okozta veszélyhelyzet” parlamenti elfogadása (lásd az „Igazságszolgáltatás intézményrendszere és függetlensége” fejezetet) során például potenciálisan alkotmányellenes megoldáshoz kellett nyúlnia. A kétharmados többség elvesztésével ugyancsak véget ért az alkotmánybírák egyoldalú kormánypárti jelölésének korábbi gyakorlata.

Civil társadalom

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1.50	1.50	1.75	1.75	2.00	2.00	2.25	2.25	2.50	2.50

- A 2014-es évet jellemző, civil szervezetekkel szembeni ellenséges kormányzati retorika, valamint a korlátozó adminisztratív eljárások 2015-ben is folytatódtak. Bár az eljárások jobbára véget értek 2015 októberével, a gyakran minden különösebb ok nélkül meghosszabbított nyomozati intézkedések nagyban hozzájárultak a civil szervezetek körüli bizonytalan légkör fenntartásához. Februárban a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV), valamint az ügyészség is vizsgálatot indított a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal (KEHI) korábbi eljárásának célkeresztjében álló négy civil

szervezettel szemben.²³ Azonban az Ökotárs Alapítványnál és az általa támogatott 17 szervezetnél folytatott NAV vizsgálat – melyeket 2014 során a Norvég Alaptól származó támogatások politikai alapon való elosztásával vádolt a kormány – 2015. október 20-án végül feljelentés nélkül zárult le.²⁴ A KEHI ugyan panasszal élt a döntés ellen,²⁵ ám a kormány végül úgy döntött decemberben, hogy az aktuális kifizetési ciklus során már nem avatkozik be a Norvég Alapból származó pénzügyi támogatások elosztásába. Az év végéig az érintett civil szervezetek is visszakapták korábban felfüggesztett adóazonosító számaikat.

- A menedékkérők ellátásában és támogatásában aktívan résztvevő civil szervezetek, mint például a Migration Aid, az ellenséges kormányzati retorika célkeresztjébe kerültek az év során.²⁶ A kormány minden, számára „kellemetlen” civil szervezettel szemben ugyanazt a diskurzust tűnik alkalmazni, függetlenül attól, hogy a kormány munkáját ellenőrző „watchdog”, környezetvédő, menedékkérőket segítő emberjogi, vagy a kormányzat politikájával szemben tiltakozó NGO-król van szó. Az előző évhez hasonlóan e szervezetek mind „Soros ügynökeiként” lettek megbélyegezve a nyár és az ősz folyamán (a magyar származású amerikai milliárdos és filantróp Soros György után).
- A kormányzati erőfeszítésekkel szemben, melyek az idegengyűlölet felkorbácsolására irányultak, a menekültválság az alulról jövő társadalmi aktivizmus és szolidaritás váratlan felvirágzásához vezetett Magyarországon. Júniustól szeptemberig sok száz, esetenként sok ezer önkéntes segítette a menekülteket, migránsokat és menedékkérőket ott, ahol a legnagyobb szükség volt rá, mint például a budapesti Keleti pályaudvaron vagy a szerb-magyar határ melletti röszkei befogadóállomáson. Az önkéntesek adakozásból származó élelmiszert, létfontosságú cikkeket és ruhát osztottak, továbbá alapvető egészségügyi ellátást nyújtottak a rászorulóknak a gyakorlatilag nem létező állami ellátás helyett, és nem hagyták magukat elrettenteni a kormány menekült- és civilelles retorikájától.²⁷
- A kormány vitatott bevándorlóellenes óriásplakát-kampányára válaszul a Kétfarkú Kutya Párt²⁸ és a Vastagbőr²⁹ korrupcióellenes civil szervezet több mint 33 millió forintot gyűjtött össze közadakozásból, és országszerte több mint ötszáz óriásplakát felállításával sikeres ellenkampányt indított.³⁰ Ez volt az első nagyléptékű crowdfunding alapú civil kampány Magyarországon, ami sikeresen épített az alulról jövő és online szervezett társadalmi ellenállásra.
- Szeptemberben a kormány nyilvánosságra hozta a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló törvény módosítására vonatkozó előterjesztését.³¹ A jogszabály módosítása azt követően vált szükségessé, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) 2014 áprilisában hozott ítélete szerint a hatályos törvény több pontja is sérti a lelkiismereti és vallásszabadsághoz fűződő alapjogot.³² A 2011-ben elfogadott törvény az egyházak 90 százalékától megvonta a korábban élvezett jogi státust illetve a kapcsolódó adókedvezményeket, valamint az Országgyűlés hatáskörébe utalta a bevett egyházi státus odaitélését. Követve az EJEB érvelését, 2015 júliusában az Alkotmánybíróság is alaptörvényellenesnek minősítette a törvény több fontos pontját.³³ A kormány előterjesztése enyhíteni kívánta az egyházak és a vallási közösségek regisztrációjának adminisztratív feltételeit, a nyilvántartásba vételüket pedig a Fővárosi Törvényszék kizárólagos illetékességébe tervezte utalni. Az Országgyűlés december 15-i ülésnapján azonban váratlanul elutasította a törvényjavaslatot, miután szinte a teljes Fidesz frakció ellene szavazott.³⁴

Független média

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
2.50	2.50	2.50	2.75	3.25	3.50	3.50	3.50	3.75	3.75

- A 2015-ös év során nem került sor jelentősebb változásra a médiaszabályozásban, ugyanakkor az Orbán Viktor miniszterelnök és korábbi hú bizalmasa és jó barátja, Simicska Lajos oligarcha között bekövetkezett szakítás jelentős hatással volt a magyar médiapiacra.³⁵ Az egyként Simicska Lajos érdekeltségi körébe tartozó, és korábban a jobboldali-konzervatív politika szócsöveiként

működő *Magyar Nemzet*, HírTV, és Lánchíd Rádió jelentős változásokon mentek keresztül mind politikai orientációjukat, mind pedig szerkesztőségi struktúrájukat illetően, és a korábbi, a kormány iránt elkötelezett diskurzust egy mérsékelt, konzervatív, kritikai-semleges hangnem váltotta fel esetükben.³⁶ Az átalakulás számos Fidesz-közeli gazdasági szereplőt médiapiaci felvásárlások megkezdésére sarkallt. Szeptembertől az immár *Magyar Idők* néven megjelenő *Napi Gazdaság* vett határozott kormánypárti fordulatot miután felvásárolta a *Magyar Nemzet* korábbi főszerkesztője³⁷ decemberben pedig Andrew Vajna, nemzeti filmipar fejlesztéséért felelős kormánybiztos és hollywoodi producer vásárolta meg az ország második legnagyobb kereskedelmi televíziójának számító TV2-t. A felvásárlást egy 6,7 milliárd forintba rúgó hitelsomag tette lehetővé, melyet a külföldre irányuló magyar export elősegítése szakosodott állami tulajdonú Eximbank nyújtott.³⁸ Bár az akvizíció nem került véglegesítésre az év végéig – mivel Simicska Lajos üzletfele, Fonyó Károly, a csatorna megvásárlására vonatkozó állítólagos opciós jogára hivatkozva bíróság előtt támadta meg azt – a lépés nem hagy kétséget a Fidesz-KDNP azon szándéka felől, hogy irányítása alá vonja a magyar kereskedelmi televíziós piac jelentős részét.

- A korábbi 2014-es terveknek megfelelően a kormány átszervezte a közszolgálati televíziók rendszerét; az adás az új struktúrában 2015. március 15-vel indult. A HírTV elvesztését ellensúlyozandó a korábban általános műsorszóróként működő M1 hírtelevízióként folytatta a sugárzást. Az újraindulást követő napokban az új adót számtalan kritika érte a professzionalizmus hiánya miatt³⁹, a csatorna pedig nézői jelentős részét is elvesztette. Ennek ellenére az összesen öt közszolgálati televízió csatorna, különösen az új általános adó, a Duna TV, nézettsége kis mértékben emelkedett, és májusra elérte a 15 százalékos arányt.⁴⁰ Ugyanakkor a számos esetben politikailag elfogultnak tekinthető hírszerkesztés miatt mind az M1-re mind pedig a Magyar Távirati Irodára (MTI) „politikai propagandagépezetként” tekint a közvélemény jelentős része.⁴¹
- A Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA) éves költségvetése 80,5 milliárd forintba emelkedett 2015-ben az előző év 77,9 milliárd forintjához képest.⁴² Az MTVA-t a 2011-es médiareform során a közmédiák munkáját összehangoló és a központosított műsorgyártást megvalósítani hivatott ernyőszervezetként hozták létre. Bár a közmédia nézőszáma alacsony, az MTI-vel együttesen a társadalomra gyakorolt befolyása nem alábecsülendő: ezen intézmények kulcsszerepet játszanak a politikai közbeszéd formálásában és a közvélemény alakításában. Mindezt szemléletesen bizonyította a menekültválság is, mely során a közmédia beszámolóit kezdetben kizárólag „gazdasági bevándorlasként”, később pedig egy Magyarországot maga alá temetni készülő fenyegetésként tüntették fel az eseményeket. Mindkét diskurzus hamar uralkodóvá vált a közvéleményben is.
- A kormánynak a legnézettebb kereskedelmi csatornának számító RTL Klubbal a reklámadó ügyében vívott konfliktusa 2015 márciusában kompromisszummal végződött. Mint ismeretes, a reklámadó bevezetése az RTL Klubot sújtotta leginkább, a csatorna pedig kormánykritikus politikai hírműsorokkal válaszolt a lépésre. A kompromisszum eredményeként Dirk Gerkenst, a csatorna korábbi vezérigazgatóját menesztette a német tulajdonos, míg a kormány egységesen 5 százalékra csökkentette reklámadót 2015 májusában.⁴³ Ám míg a kormányhoz közel álló médiumok számára egyfajta kompenzációt biztosítanak a kormányzati és állami cégek által megrendelt hirdetések, a nagyobb lapok és műsorszórók számára ez továbbra is jelentős pénzügyi terhet jelent, ami nagymértékben hozzájárult az Orbán és Simicska közötti szakításhoz is.⁴⁴ Gerkens később a TV2 új vezérigazgatójaként tért vissza a magyar közéletbe.
- A vezető baloldali médiumnak számító *Népszabadság*ot és a Klubrádiót sem kerülték el a tulajdonosi struktúrárt érintő változások 2015-ben. Júliusban a Brit Europe Foundation és a mögötte álló amerikai befektetők vették meg a Klubrádió 5 százalékát, és emellett kifejezték szándékukat az irányítást lehetővé tevő többségi tulajdonrész megvásárlására is. Ugyanakkor terveik között nem szerepelt a csatorna arculatának megváltoztatása.⁴⁵ Egy hónappal korábban, júniusban, az MSZP-hez kötődő Szabad Sajtó Alapítvány vált meg a *Népszabadságban* levő 28 százaléknyi tulajdonrészétől a többségi tulajdonos Mediaworks javára. Az osztrák cég így már a legnagyobb példányszámú magyar napilap részvényeinek 99,99 százalékát és számtalan egyéb újságot birtokol.⁴⁶ Egyes források azonban aggodalmukat fejezték ki, hogy a tranzakció végén a *Népszabadság* esetleg a kormánnyal jó kapcsolatot ápoló Spéder Zoltán, az FHB Bank elnökének az érdekeltségébe kerülhet. Az év végéig nem került sor ilyen lépésre.⁴⁷

- Az online hírportálok és blogok hozzájárultak egy élénk politikai vitakultúra kialakulásához, számos portál pedig tényfeltáró cikkeknek is helyet biztosít. Ugyanakkor az online szféra sem mentes a pártpolitikai elfogultságtól, és az internet számos szélsőjobboldali oldalnak is otthont ad, melyek nacionalista, idegengyűlölő és antiszemita tartalmakat terjesztenek. 2015 során a Fidesz számos alkalommal tett kísérletet kormányhoz közel álló portálok létrehozására. Míg az első próbálkozás, a közszolgálati hirado.hu-n közszereplők által megjelentetett blogok, alapvetően sikertelennek volt tekinthető, addig a második, a 888.hu hírportál már jóval nagyobb látogatottságot és hatást volt képes elérni. Az oldalon megjelenő cikkeket azonban sokan szélsőségesen manipulatívnak és propaganda jellegűnek tartották.⁴⁸ A 888.hu tulajdonosa Habony Árpád, Orbán Viktor bizalmasa, főszerkesztője pedig a kormány egyik ötletgyárosa, G. Fodor Gábor.

Helyi önkormányzatiság demokratikus minősége

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
2.25	2.25	2.50	2.50	2.50	2.50	2.75	2.75	3.00	3.00

- A helyi önkormányzatok kifejezetten nagy politikai önállóságot élveztek Magyarországon 1989-et követően. Az elmúlt évek centralizációs lépései a közigazgatásban és a közoktatásban azonban súlyos hatásköri zavarokat eredményeztek, és aláásták az önkormányzatok és a helyi közigazgatás teljesítményét. A járási és helyi önkormányzati hatáskörök szétválasztásának átgondolatlan volta a 2013-as közigazgatási reform részeként rontotta az állampolgárok hozzáférését a helyi közigazgatás nyújtotta szolgáltatásokhoz.
- Hasonló folyamatok azonosíthatók a közoktatás területén is. Bár a tankönyvpiac államosítása sikeresen lezárult, az oktatási anyagokért és az alapfokú iskolák fenntartásáért felelős Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) teljesítménye kiábrándítóan bizonyult. Ugyan 2015-ben – szemben a korábbi év gyakorlatával – a KLIK nem írta elő kötelező jelleggel az alkalmazandó tankönyvek körét, az intézmény mégis korlátozta a tanárok szabad tankönyvválasztását azáltal, hogy csak a kormány által előnyben részesített tankönyveket fedezte az elsős és másodikos tankönyvcsomag pénzügyi kerete.⁴⁹
- Emellett a KLIK gazdálkodásával is problémák vannak. A KLIK által fenntartott iskolákba irányuló kifizetések rendszeresen késnek,⁵⁰ míg maga az intézmény 2015 júniusára 6,9 milliárd forintnyi tartozást halmozott fel.⁵¹ Ezen felül a fenntartási költségek a KLIK és a települési önkormányzatok közötti megosztása jelentős problémákat szült a 3000 főnél nagyobb településeken.⁵² Miután e települési önkormányzatok felismerték, hogy a KLIK-kel folytatott együttműködés nem csökkenti jelentősen a fenntartási költségeiket, csak a fenntartóként gyakorolható hatásköreiket, számos esetben visszavették a kizárólagos fenntartói jogokat.⁵³ A fenntartók személyét és hatásköreit érintő visszatérő változások azonban gyakran vezettek instabilitáshoz az érintett iskolák üzemeltetésében.
- Bár az oktatási centralizáció kimondott céljai között szerepelt az iskolai szegregáció és diszkrimináció gyakorlatának a felszámolása, az etnikai szegregáció bizonyos formái, például az egyházi oktatás terén, újra visszatértek 2015 folyamán.⁵⁴ A Kúria egy áprilisi ítélete szerint – amíg a dominánsan roma gyerekekből álló osztályok szervezése a „romapasztoráció” céljait szolgálja, és az iskola egyébként más tekintetben megfelel az egyenlő bánásmód követelményének – az ilyen osztályok nem valósítanak meg jogellenes etnikai szegregációt. Balog Zoltán emberi erőforrás miniszter⁵⁵ nyilatkozatai alapján úgy tűnt a Kúria döntése összhangban volt a kormányzati politikával. Egy másik ügyben szeptember folyamán a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal engedélyezte a református egyház számára egy szegregált iskola létrehozását Komádiban – a KLIK és az Emberi Erőforrások Minisztériumának azt kifejezetten ellenző állásfoglalása ellenére.⁵⁶

Igazságszolgáltatás intézményrendszere és függetlensége

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1.75	1.75	1.75	2.00	2.25	2.75	2.50	2.50	2.75	3.00

- A magyar alkotmányos intézményrendszernek a Fidesz politikai céljai szolgáló átalakítása befejeződött 2015-re, elsősorban annak köszönhetően, hogy a kormánykoalíció elveszítette kétharmados törvényhozási többségét. Ugyanakkor a 2015-ös év eseményei egyértelműen rámutattak, hogy a normális esetben a fékek és ellensúlyok rendszerét alkotó intézményeket, mint az Alkotmánybíróság vagy az Alapvető Jogok Biztosa, már rég elfoglalták a kormányzó pártok, és ezen intézmények jórészt megszűntek politikailag semleges módon betölteni eredeti funkciójukat.
- A bírósági rendszer, különösen az alsóbb szintű bíróságok, alapvetően politikailag függetlennek tekinthetők, azonban az Alkotmánybíróság (AB) döntései gyakran a kormányzó párt politikai érdekeit követték. Ugyan a napi politikai nagyüzem szempontjából érdektelen, kis jelentőségű eljárásokban jórészt az AB döntései sem mutatnak elhajlást, a politikailag fontos ügyekben hozott ítéletek szembeötlő módon a kormányzó pártok vélt érdekei szerint alakultak.⁵⁷ A kormányzó pártok által egyoldalúan jelölt alkotmánybírák száma már 2014-ben elérte a 11 bírát a 15-ből; egy bírói hely azonban a kétharmados többség elvesztése miatt hosszú időn keresztül betöltetlen maradt 2015 folyamán.
- 2015-ben az Alkotmánybíróság több politikailag érzékeny ügyben is döntést hozott. Szeptemberben hatályon kívül helyezte a Kúria ítéletét a férfiak és nők számára egyforma korai nyugdíjazási szabályokat követelő népszavazási kezdeményezés ügyében. A népszavazás az első megtartott kezdeményezés lett volna 2008 óta – az akkori népszavazáson a hatalmon levő MSZP-kormány súlyos vereséget szenvedett a kórházi napidíj és a vizedíj ügyében.⁵⁸ Az Alkotmánybíróság számos más belpolitikailag fontos ügyben – mint például a devizahitelek ügyében – is a kormány számára kedvező döntést hozott.⁵⁹ Júniusban azonban meglepő módon egy esetben a vélhető kormányzati érdekekkel ellentétes határozat született: az AB alaptörvényellenesnek minősítette azon törvényi rendelkezéseket, melyek a Nemzeti Földalapkezelő (NFA) hatáskörébe utalták volna a védett természeti területek kezelését.⁶⁰ A határozat tulajdonképpen ellehetetlenítette a védett természeti területek bevonását a termőföldbérleti- és privatizációs rendszerbe.⁶¹ Az alkotmányos felülvizsgálatot Áder János államfő kezdeményezte, akinek 2012-es hivatalba lépése óta ez a második alkotmányos vétója volt.
- Székely László, az Alapvető Jogok Biztosa feltűnően passzív maradt számos fontos, alapjogokat érintő ügy esetében. 2014-15 folyamán egyáltalán nem indított vizsgálatot a civil szervezetek kormányzat általi zaklatása ügyében; a menekültválság során pedig szeptemberben egy a kormányhoz közel álló napilapnak adott interjújában a kormány menekültekkel kapcsolatos intézkedéseit alapvetően megfelelőnek ítélte.⁶² Kifejezetten széleskörű vizsgálati jogai ellenére – melyek magukban foglalják az alkotmányos normakontroll kezdeményezésének lehetőségét is – Székely a hatáskör hiányát, illetve az általa betöltött funkció nem vizsgálat-centrikus karakterét hangsúlyozta több esetben is.⁶³
- A magyar törvényhozás két alkalommal is az alapvető jogokat és szabadságokat jelentős mértékben korlátozó jogszabályokat alkotott az év folyamán. Egyrészt tovább szűkítette és bonyolította a közérdekű információkhoz való hozzáférés lehetőségét, másrészt alkotmányjogilag aggályos módon kiterjesztette a rendkívüli állapot szabályozási körét, és gyakorlatilag lehetetlenné tette a menedékkérők számára, hogy Magyarországon menedékkjogot kapjanak, amennyiben a balkáni útvonalon át érkeznek.⁶⁴ Júniusban a parlament eltörölte a közérdekű adatokra vonatkozó anonim adatkérés lehetőségét, továbbá lehetővé tette az ismételt adatigénylések indoklás nélküli elutasítását is. Az infótörvény módosítása megváltoztatta a költségtérítési szabályokat is. Ennek egyrészt valóban pozitív hozadéka, hogy növeli az adatigénylési eljárás transzparenciáját és korlátozza az önkényes árszabás lehetőségét, ugyanakkor el is tántoríthatja a potenciális adatigénylőket.⁶⁵

- Augusztusban az Országgyűlés létrehozta a rendkívüli állapot egy új jogi kategóriáját, az úgynevezett „tömeges bevándorlás okozta veszélyhelyzetet”.⁶⁶ A szükséges kétharmados többség hiányában és politikai okokból elutasítva a Jobbik által felkínált támogatást, a kormány úgy döntött, hogy a rendőrségi és a honvédségi törvény egyszerű módosítása által kívánja szabályozni a kérdést; dacára annak, hogy a módosítás a hadsereg ország területén belül történő bevezetésének alkotmányos tárgykörét érinti. Ezáltal számos szakértő véleménye szerint szembement azzal az alkotmányos tradícióval, mely szerint a hadsereg Magyarországon belüli bevetésének kérdését alaptörvényi szinten kell szabályozni.⁶⁷
- Szeptember folyamán a törvényhozás módosította a Büntető Törvénykönyvet, és bűncselekménnyé minősítette az illegális határátlépés tényállását, ami így ezt követően akár három évig terjedő szabadságvesztéssel, illetve kiutasítással is büntethető.⁶⁸ Az illegális határátlépés a kommunizmus alatt bűncselekménynek számított Magyarországon, 1989-et követően azonban szabálysértéssé minősítették. Ezen túlmenően a kormány Szerbiát júliusban „biztonságos harmadik országgá” minősítette, ami a Szerbiából érkezők menedékkérelmeinek automatikus visszautasítását jelentette. Ennek következtében a déli határok októberi lezárása és az év vége között senki nem kapott menekültstátuszt Magyarországon.⁶⁹ Emberi jogi civil szervezetek éles kritikával illették a fenti változásokat, hangsúlyozva, hogy azok ellentétesek a nemzetközi jogi normákkal.⁷⁰

Korrupció

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
3.00	3.00	3.25	3.50	3.50	3.50	3.50	3.75	3.75	4.00

- A korrupciós struktúrákban 2010-et követően beállt radikális változásokhoz képest a 2015-ös évet inkább mennyiségi, semmint minőségi változások jellemezték. A 2010-et megelőző időszakkal összehasonlítva Magyarországra egyértelműen a „reverse state capture”, az állam foglyul ejtésének fordított állapota jellemző, melyben a politika és az erős állam saját korrupciós hálózatait hozza létre, és a jogalkotó hatalom a baráti oligarchák jutalmazását szolgálhatja.⁷¹ Míg a kormány egyes intézkedései valóban növelték a korrupciós ügyek felderítésére rendelkezésre álló kapacitásokat, és törekedtek az alacsony szintű, mindennapi korrupció visszaszorítására,⁷² a magas szinten zajló korrupció egyre centralizáltabb és a rendszer működésének szerves eleme. Számos, nemzetközi szervezetek által használt indikátor támasztja alá ezt a fejleményt, folyamatos romlást mutatva a politikai döntéshozatal átláthatósága és a közpénzekkel való visszaélések terén.⁷³
- Az Orbán Viktor és Simicska Lajos közt végbement szakítás eredményeként megváltoztak a közbeszerzést érintő korrupciós mintázatok. A domináns pozícióban lévő központi figurát megbízható oligarchák szélesebb köre, többek között Mészáros Lőrinc, Felcsút (Orbán szülőfaluja) polgármestere és Tiborcz István, a miniszterelnök veje, helyettesítette nagyvonalú közbeszerzési megbízások kedvezményezettjeként.⁷⁴ A Simicska érdekelttségébe tartozó cégeket a szakítást követően jórészt kizárták a folyamatban lévő közbeszerzési eljárásokból, és bár az oligarcha jogorvoslati kérelmének a bíróság helyt adott, a Közbeszerzési Hatóság (KH) vonakodott végrehajtani a jogerős bírói ítéletet.⁷⁵
- Az Európai Unió és a Transparency International jelentései alapján a magyar közbeszerzési tenderek felében csak egy ajánlattevő van, és a közbeszerzési eljárások 70 százaléka érintett korrupció által, ahol a korrupciós felár az elnyert megbízások összegének a 25 százalékát is elérheti.⁷⁶ Ezen adatok különösen annak fényében nyugtalanítóak, hogy a közbeszerzésekre fordított összeg 2014-ben meghaladta az éves magyar GDP 6 százalékát, és így a korrupció által okozott pénzügyi kár elérhette a bruttó hazai össztermék akár 1 százalékát is.⁷⁷
- Számítalan magas szintű korrupciós botrány robbant ki 2015 során. Az ún. „brókerbotrány” leleplezte, hogy számos állami cég és a Külgazdasági és Külügyminisztérium (KKM) közpénzeket fektetett egy magánkézben lévő, veszteséges befektetési cégbe, a Questor Zrt.-be, melyet szoros szálak fűztek a kormánypártok köréhez.⁷⁸ A Questor márciusban vált fizetésképtelenné, de a KKM által befektetett összeg még a bejelentés előtt kifizetésre került. A

botrány kivizsgálása kapcsán a nyomozati szervek átláthatatlan és politikailag elfogult magatartása is napvilágot látott.⁷⁹

- 2015 folyamán az Európai Bizottság számtalan alkalommal adott hangot a paksi atomerőmű bővítésével kapcsolatos aggodalmainak. A beruházást megalapozó szerződést 2014 januárjában írta alá a magyar kormány a Rosatom orosz energetikai cég képviselőivel, a megegyezés többek között egy 10 milliárd euró értékű orosz hitelcsomagot is magában foglalt. 2015 márciusában az Európai Bizottság bírálta a Rosatom nukleáris fűtőanyag-cellák szállítására vonatkozó monopóliumát, az európai versenyjogi szabályokkal össze nem egyeztethetőnek minősítve azt.⁸⁰ Alapos mérlegelés után az Euratom Ellátási Ügynökség áprilisban ugyan jóváhagyta a szerződés által tartalmazott technológiai és fűtőanyag ellátási konstrukciót, ám a Bizottság novemberben az uniós közbeszerzési jogba ütközőnek minősítette a megállapodást, és kötelezettségsgzési eljárást kezdeményezett Magyarországgal szemben.⁸¹
- A budapesti hármas metróvonal metrókocsijainak felújítására kiírt közbeszerzési eljárást ugyancsak orosz szálak szőtték át. Júliusban a Budapesti Közlekedési Zrt. (BKV) kizárta a tenderből az észti Skinest Rail-t, így az egyetlen ajánlattevőként továbbra is versenyben maradó orosz Metrovagonmash nyerte el a 69 milliárd forint összegű közbeszerzést. A döntést a közvélemény és szakmai civil szervezetek is élesen kritizálták, mivel a Skinest Rail egy technológiailag korszerűbb modernizációs csomagot ajánlott alacsonyabb áron és hosszabb garanciaidő mellett. Független szakértők szerint a kizárás mellett felhozott érvek technológiailag irrelevánsak voltak.⁸²

Hegedüs Dániel a Német Külpolitikai Társaság kutatója (DGAP) és a Berlieni Freie Universität Kelet-Európa Tanulmányok Intézetének oktatója

¹ Tárki: Tovább csökkent a Fidesz népszerűsége, 444.hu, 2015. január 28., <http://444.hu/2015/01/28/tarki-tovabb-csokkent-a-fidesz-nepszerusege/>

² Hungary PM calls for death penalty debate with the EU, BBC.com, 2015. április 30., <http://www.bbc.com/news/world-europe-32523384>

³ A halálbüntetés társadalmi támogatottsága 2015 júniusában, Iránytű Intézet, 2015. június 29., http://iranytuintezet.hu/halalbuntetes_tarsadalmi_tamogatottsaga_2015_juniusaban

⁴ EU chief warns Hungary over return of death penalty comments, The Guardian, 2015. április 30., <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/30/eu-jean-claude-junker-viktor-orban-hungary-death-penalty-return>

⁵ Hungary government condemned over anti-immigration drive, The Guardian, 2015. július 2., <http://www.theguardian.com/world/2015/jul/02/hungary-government-condemned-over-anti-immigration-drive>; Hungary's poster war on immigration, BBC.com, 2015. június 14., <http://www.bbc.com/news/world-europe-33091597>.

⁶ "MEPs criticise Viktor Orban over immigration questionnaire," Financial Times, 2015. április 29., <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/5109b6f6-ee8c-11e4-88e3-00144feab7de.html#axzz41sPb97Qf>

⁷ Október 17-ig, amikor a magyar kormány Horvátország felé is lezárta az államhatárt, összesen 389.779 irreguláris migráns és menedékkérő lépett Magyarország területére.

⁸ Erősödik a Fidesz, mélyponton az MSZP, Tárki, 2015. október 28., http://www.tarki.hu/hu/news/2015/kitekint/20151028_valasztas.html?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201510; James Traub, "The Fearmonger of Budapest", Foreign Policy, 2015. október 27., http://foreignpolicy.com/2015/10/27/the-fearmonger-of-budapest-orban-hungary-refugees-migrants-europe/?wp_login_redirect=0

⁹ "Nézőpont: harmadával esett a Jobbik népszerűsége, simán nyerne a Fidesz," vg.hu, 2015. november 25., <http://www.vg.hu/kozelet/politika/nezopont-harmadaval-esett-a-jobbik-nepszerusege-siman-nyerne-a-fidesz-461493>

¹⁰ Migrants stream into Hungary, as Fence rises on the Serbian border, The Wall Street Journal, 2015. szeptember 13., <http://www.wsj.com/articles/migrants-stream-into-hungary-as-fence-rises-on-serbian-border-1442107194>

¹¹ Refugee crisis: Hungary uses tear gas, water cannons on migrants at border, CNN.com, 2015. szeptember 16., <http://edition.cnn.com/2015/09/16/world/europe-migrant-crisis/>; Ki kell vizsgálni a röszkei tömegoszlatást, Magyar Helsinki Bizottság, 2015. szeptember 18., <http://helsinki.hu/en/no-country-for-refugees-information-note>

- ¹² Hungarian border police beat us, say seven journalists, 2015. szeptember 18., <http://www.theguardian.com/media/greenslade/2015/sep/18/hungarian-border-police-beat-us-say-seven-journalists>; Journalists ‘pushed away’ from ‘distressing scenes’ involving migrants on Hungarian train station, Press Gazette, 2015. szeptember 3., <http://www.pressgazette.co.uk/journalists-pushed-away-distressing-scenes-involving-migrants-hungarian-train-station>
- ¹³ EU quota plan forced through against eastern European states’ wishes, The Telegraph, 2015. szeptember 23., <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/11883024/Europe-ministers-agree-relocation-of-120000-refugees-by-large-majority.html>
- ¹⁴ PEGIDA on Orbán: Protect the Borders of Europe, Gates of Vienna, 2015. szeptember 23., <http://gatesofvienna.net/2015/09/pegida-on-orban-protect-the-borders-of-europe/>
- ¹⁵ A részletekért lásd az elmúlt évi jelentést: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2015/hungary>
- ¹⁶ Nemzeti Választási Iroda, 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról, http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100203.TV
- ¹⁷ Csak a Jobbik tudott profitálni a kormánypárt népszerűségvesztéséből, Political Capital, <http://www.valasztasirendszer.hu/?p=1943019>
- ¹⁸ Hungary’s internet tax cancelled after mass protests, BBC News, 2014. október 31., <http://www.bbc.com/news/world-europe-29846285>
- ¹⁹ Feketében tiltakoznak az ápolónők, Szeretlek Magyarország.hu, 2015. április 18., <http://www.szeretlekmagyarorszag.hu/feketeben-tiltakoznak-az-apolonok/>
- ²⁰ Nagy verést mért az MSZP a Fideszre Újpesten, Index.hu, 2014. november 23., http://index.hu/belfold/2014/11/23/erdektelensegbe_fulladt_az_ujpesti_valasztas/?token=545516856cdf753484302081ec7b89c
- ²¹ Fidesz’ defeat in Veszprém – causes and consequences, Political Capital, 2015. február 24., <http://www.valasztasirendszer.hu/?p=1943064>
- ²² Jobbik won its first individual constituency – reasons and consequences, Political Capital, 2015. április 14., <http://www.valasztasirendszer.hu/?p=1943150>
- ²³ Folytatódik a norvégos háború? Négy civil szervezet kapott vizsgálatot, Index.hu, 2015. január 19., http://index.hu/belfold/2015/01/19/folytatodik_a_norvegos_haboru_negy_civil_szervezet_kapott_vizsgalatot/
- ²⁴ Megszüntették a nyomozást az Ökotárs ellen, Atv.hu, 2015. október 30., <http://www.atv.hu/belfold/20151020-megszuntettek-a-nyomozast-az-okotars-ellen>
- ²⁵ A KEHI nem száll le az Ökotársról, Népszava Online, 2015. október 26., <http://nepszava.hu/cikk/1074232-a-kehi-nem-szall-le-az-okotarsrol>
- ²⁶ A Fidesz szerint a Migration Aid mögött is Soros György áll, 444.hu, 2015. szeptember 21., <http://444.hu/2015/09/21/fidesz-a-migration-aid-tuntetesekkel-kapcsolatos-kidasait-soros-gyorgy-nagylelku-tamogatasa-fedezi/>
- ²⁷ A civil társadalom és a menekültválság, Magyar Narancs, 2015. szeptember 9., <http://magyarnarancs.hu/republikon/a-civil-tarsadalom-es-a-menekultvalsag-96389>
- ²⁸ Óriásplakátra gyűjtünk!, MKKP, http://mkkp.hu/wordpress/?page_id=1551
- ²⁹ <http://vastagbor.atlatszo.hu/> and Satirical billboards tackle Hungary’s anti-immigrant drive, AP, 2015. július 8., <http://bigstory.ap.org/article/e2a5fb6775834dc3b1a6f6afe8cf5c49/satirical-billboards-tackle-hungarys-anti-immigrant-drive>
- ³⁰ Teleszórják az országot a Kétfarkú Kutya Párt ellenplakátaival, Index.hu, 2015. június 30., http://index.hu/belfold/2015/06/30/teleszorjak_az_orszagot_a_ketfarku_kutya_part_ellenplakataival/
- ³¹ Előterjesztés a Kormány részére a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény módosításáról, http://www.kormany.hu/download/d/69/70000/Ehtv_m%C3%B3s%C3%ADt%C3%A1s_el%C5%91terjeszt%C3%A9s_150928_honlapra.pdf
- ³² European Court of Human Rights, Case of Magyar Keresztyen Mennonita Egyház and Others v. Hungary (Strasbourg: ECHR, 2014. április 8.), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142196>
- ³³ 3144/2015 (VII. 24.) AB Határozat, <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/A4DBC7826F85A134C1257B34002128EB?OpenDocument>
- ³⁴ T/7409. számú törvényjavaslat szövegéhez és a jogalkotási eljáráshoz lásd: <http://www.parlament.hu/irom40/07409/07409.pdf> and <http://bit.ly/1pyZcCY>
- ³⁵ Simicska Lajos: kirúgok minden Orbánistát, Index.hu, 2015. február 6., http://index.hu/belfold/2015/02/06/simicska_lajos_orban_egy_geci/
- ³⁶ Páros lábbal szállt bele a kormányzati stratégiába a Magyar Nemzet, ATV.hu, 2015. február 23., <http://www.atv.hu/belfold/20150223-paros-labball-szallt-bele-a-kormanyzati-strategaba-a-magyar-nemzet>; Ez már nem az a HírTv, Demokrata 2015/12, <http://www.demokrata.hu/cikk/ez-mar-nem-az-hirtv>

- ³⁷ Szeptemberben indulhat a Magyar Idők, Origo.hu, 2015. július 29., <http://www.origo.hu/itthon/20150729-szeptemberben-indulhat-a-magyar-idok.html>; A Magyar Idők című napilap megrázó vallomása: Szeretünk, Viktor!, magyarnarancs.hu, 2015. szeptember 7., <http://magyarnarancs.hu/feketelyuk/ime-a-legdurvabb-nyalaskormanyparti-ujsgkent-hatarozza-meg-magat-a-magyar-idok-96381>
- ³⁸ Heti Válasz: Andy Vajna 6,75 milliárdos hitelt kap az államtól a TV2-re, 444.hu, 2015. december 15., <http://444.hu/2015/12/15/heti-valasz-andy-vajna-672-milliardos-hitelt-kap-az-allamtol-a-tv2-re>
- ³⁹ Indul a királyi tévé – csak a bakik izgalmasak, Kettős Mércse.hu, 2015. március 15., http://kettosmerce.blog.hu/2015/03/15/indul_a_kiralyi_hirteve_percrol_percre_leplezzuk_le_a_manipulaciot
- ⁴⁰ Megvan az új M1 és az új Duna TV nézettsége – mutatjuk, Origo.hu, 2015. március 16., <http://www.origo.hu/teve/20150316-az-m1-gyengebben-a-duna-tv-jobban-szerepelt.html>; Kínos bukta a köztvítés híradó, de a Fidesz másra figyel, HVG.hu, 2015. június 27., http://hvg.hu/itthon/20150627_kozteve_nezettség_bukta
- ⁴¹ Elüldözte a propaganda a köztvé nézőit, Népszabadság, 2015. május 14., <http://nol.hu/belfold/maguknak-adjak-a-hireket-1533899>; Közzolgálat: az MTI folytatja a kormányzati propaganda nyomtatását, 444.hu, 2015. február 20., <http://444.hu/2015/02/20/kozzszolgalat-az-mti-folytatja-a-kormanyzati-propaganda-nyomatását/>
- ⁴² Még több pénzt kap a közmédia, Napi.hu, 2014. október 24., http://www.napi.hu/magyar_vallalatok/meg_tobb_penzet_kap_a_kozmedia.588091.html
- ⁴³ Távozik Dirk Gerken az RTL Klub éléről, 2015. március 10., <http://nol.hu/belfold/tavozik-dirk-gerkens-az-rtl-klub-elerol-1521199>
- ⁴⁴ A reklámadó miatt eszkalálódott a Simicska-Orbán háború, Origo.hu, 2015. február 7., <http://www.origo.hu/gazdasag/20150206-ez-volt-a-gazdasagban-a-6-heten-reklamado-simicska-orban.html>
- ⁴⁵ Relatív független médiát vett a Klubrádió új tulajdonosa, Origo.hu, 2015. július 29., <http://www.origo.hu/itthon/20150729-megszolal-a-klubradio-titokzatos-befektetoje.html>
- ⁴⁶ Kivásárolták az MSZP-t a Népszabadságból, megvan az új vezér, Origo.hu, 2015. június 2., <http://www.origo.hu/itthon/20150602-kivasarolt-mszp-nepszabadsag-pecina-vezerigazgato-ronai.html>
- ⁴⁷ Pártatlanul – Mi lesz a Népszabadsággal?, Magyar Narancs 2015/26, 2015. június 25., <http://magyarnarancs.hu/belpol/partatlanul-95473>
- ⁴⁸ Elindult a habonyi portál: 888.hu., Index.hu, 2015. szeptember 18., http://index.hu/kultur/2015/09/18/elindult_a_habonyi_portal_888.hu/
- ⁴⁹ A kisiskolásoknál átverés az új tankönyvrendszer, Index.hu, 2015. április 17., http://index.hu/belfold/2015/04/17/a_kisiskolasoknal_atveres_az_uj_tankonyv-rendszer/
- ⁵⁰ A májusi fizetésem még sehol, a júniusi talán még a nyáron megérkezik, Népszabadság.hu, 2015. július 2., <http://nol.hu/belfold/12-milliard-forinttal-tartozik-a-klik-1549109>
- ⁵¹ Itt vannak a számok – elképesztő közműtartozást halmozott fel a KLIK, VS.hu, 2015. augusztus 10., <http://vs.hu/kozelet/osszes/itt-vannak-a-szamok-elkepeszto-kozmutartozast-halmozott-fel-a-klik-0810>
- ⁵² Ki tartsa fenn az iskolákat?, Edupress.hu, 2015. október 25., <http://www.edupress.hu/hirek/index.php?pid=egycikk&HirID=33562>
- ⁵³ Visszavette az iskolákat a Kликтől Siklós, Eduline.hu, 2015. augusztus 25., http://eduline.hu/kozoktatás/2015/8/28/Visszavette_az_iskolakat_a_Kliktol_Siklos_TDUY2M; Visszavette az államtól iskolái működtetését Esztergom, HVG.hu, 2015. július 31., http://hvg.hu/itthon/20150731_Visszavette_az_allamtol_iskolai_muokodtete
- ⁵⁴ A Kúria Pfv.IV.20.241/2015/4. számú ítélete, 2015. április 22., http://ukp.birosag.hu/portal-frontend/stream/birosagKod/0001/hatarozatAzonosito/Pfv.20241_2015_4/; Kúria: Nincs szegregáció a nyíregyházi Huszár-telepen, HVG.hu, 2015. április 22., http://hvg.hu/itthon/20150422_Kuria_Nincs_szegregacio_a_nyiregyhazi_Hus
- ⁵⁵ Balog szerint a “spontán” szegregáció ellen ostobaság küzdeni, a szakértők az iskolabuszra esküsznek, Kettős Mércse.hu, 2015. május 9., http://kettosmerce.blog.hu/2015/05/09/szaktudas_butasag_vagy_ideologia_iranyitja_az_emberminiszteriumot; Balog szerint nem szegregáció a külön felzárkóztatás, abcug.hu, 2015. május 5., <http://abcug.hu/balog-szerint-nem-szegregacio-a-kulon-felzarkoztatás/>
- ⁵⁶ A KLIK szándéka ellenére beindult a szegregált iskola, HVG.hu, 2015. szeptember 2., http://hvg.hu/itthon/20150902_A_KLIK_szandeka_ellenere_beindult_a_szege
- ⁵⁷ Egypárti alkotmánybírák a kétharmad szolgálatában, Magyar Helsinki Bizottság – Társaság a Szabadságjogokért – Eötvös Károly Intézet, 2015, <http://www.ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=794>
- ⁵⁸ 28/2015 (IX. 24.) AB határozat, <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/9DCFF70D6D9D6B67C1257EB300585871?OpenDocument>; Elkaszálta az AB a nyugdíjas népszavazást, Index.hu, 2015. szeptember 15., http://index.hu/gazdasag/2015/09/15/elkaszalta_az_ab_a_nyugdijas_nepszavazast/; Összekuszálta a pártpolitikát

a férfiak 40 éves nyugdíjazása, Index.hu, 2015. szeptember 9., http://index.hu/belfold/2015/09/09/osszekuszalta_a_partpolitikait_a_ferfiak_40_eves_nyugdijazasa/

⁵⁹ Alkotmánybíróság, devizahiteles ügyek áttekintése, <http://www.mkab.hu/devizahiteles-ugyek-attekintes>

⁶⁰ 16/2015 (VI. 5.) AB határozat, <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/48BC0B225BEF52F2C1257E3F004D26F1?OpenDocument>

⁶¹ Döntött a Parlament: az NFAhatáskörébe kerülnek a természetvédelmi területek, Mandiner.hu, 2015. április 28., http://mandiner.hu/cikk/20150428_dontott_a_parlament_az_nfa_hataskorebe_kerultek_a_termeszetvedelmi_teruletek

⁶² Ombudsman: a magyar kormány megfelelően látja el a menekülteket, Magyar Idők, 2015. szeptember 23., <http://magyaridok.hu/belfold/ombudsman-a-magyar-kormany-megfeleloen-latja-el-a-menekulteket-23436/>

⁶³ Menekültügyi válsághelyzetben az Ombudsman – A tájékozottság és az óvatosság határa, Ekint.org, 2015. szeptember 29., <http://www.ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=842>

⁶⁴ 2015. évi XCVI. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény és a közadatok újrahasznosításáról szóló 2012. évi LXIII. törvény módosításáról, <http://www.magyarokozlony.hu/hivatalos-lapok/0abffce582ae0c8167da59a07a1a74936cf021f3/dokumentumok/0634cd5b958129224fd0d646b96463fbd8d7cfe3/letoltes>

⁶⁵ Az Infotörvény módosítása Magyarország szégyene, Ekint.org, 2015. június 30., <http://www.ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=829>; Mától hatályos az infotörvény módosítása: összeszedtük, hogy mi változott, Átlátszó.hu, 2015. június 16., <http://atlatszo.hu/2015/07/16/matol-hatalyos-az-infotorveny-modositasa-osszeszedtuk-hogy-mi-valtozott/>

⁶⁶ 2015. évi CXL. és 2015. évi CXLII. törvény egyes törvények Magyarország államhatárának hatékonyabb védelmével és a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról, http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=177552.298006; http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=177732.298490

⁶⁷ A menekültügyi válsághelyzet bevezetése az alkotmányosság kiiktatásához vezethet, Ekint.org, 2015. szeptember 4., <http://www.ekint.org/ekint/ekint.news.page?nodeid=837>

⁶⁸ Tightening criminal rules targeting refugees, Hungarian Helsinki Committee, 2015. szeptember 16., <http://helsinki.hu/en/tightening-criminal-rules-targeting-refugees>

⁶⁹ Mióta lezárták a határt, senki nem kapott menekültstátuszt, ATV, 2015. december 2., <http://www.atv.hu/belfold/20151202-miota-lezartak-a-hatart-senki-nem-kapott-menekultstatuszt/hirkereso>

⁷⁰ No Country for Refugees – New asylum rules deny protection to refugees and lead to unprecedented human rights violations in Hungary, Hungarian Helsinki Committee, 2015. szeptember 18., http://helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_Hungary_Info_Note_Sept_2015_No_country_for_refugees.pdf

⁷¹ János Kornai, Hungary's U-Turn, 8.p., http://www.kornai-janos.hu/Kornai_Hungary's%20U-Turn%20-%20full.pdf

⁷² Transparency International, Corruption by Country – Hungary, Positive Developments, <http://www.transparency.org/country/#HUN>

⁷³ The World Bank Control of Corruption index sunk to its historically lowest value in 2014 (60.6 points in comparison with 65.1 in 2013 and 67.9 in 2009), and the World Economic Forum (WEF) Global Competitiveness Report placed Hungary 119th out of 140 countries on “transparency of government policy making” (113th in 2009/2010) and on “diversion of public funds” (94th in 2009/2010). See Worldwide Governance Indicators, Hungary 1996-2014, Aggregate Indicator: Control of Corruption, <http://info.worldbank.org/governance/wgi/c101.pdf>; World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2015-2016, http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf; World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2009-2010, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2009-10.pdf

⁷⁴ Mészáros Lőrinc négy hónapos cége egymilliárdnyi megbízást nyert, 24.hu, 2015. október 15., <http://24.hu/kozelet/2015/10/15/meszaros-lorinc-4-honapos-cege-egymilliardos-megbizast-nyert/>; Magyar Krisztián, Fényből nyert milliárdok – Tiborc István és Orbán Ráhel boldogulása, Magyar Narancs 2015/4, <http://magyarnarancs.hu/belpol/fenybol-nyert-milliardok-93428>; Brückner Gergely, Miért éppen Spéder?, Figyelő, 2013. augusztus 8., <http://figyelo.hu/cikkek/miert-eppen-speder>

⁷⁵ A Közgépet minden közbeszerzési eljárásból kizárták, Index.hu, 2015. július 17., http://index.hu/gazdasag/2015/07/17/nincs_jogorvoslat_simicska_cegenek/ and Újabb cégkizárás a Simicska-galaxisban, Világgazdaság, 2015. szeptember 22., <http://www.vg.hu/vallalatok/ujabb-cegkizaras-a-simicska-galaxisban-457897>; Közérdek, hogy a Közgép pályázhasson, Népszabadság Online, 2015. szeptember 17., <http://nol.hu/gazdasag/ismet-indulhat-a-kozgep-kozbeszerzeseken-1563605>; Hiába kedvezett a bíróság

Simicskáékknak, akkor is kigolyózzák őket, Népszabadság Online, 2015. szeptember 26., <http://nol.hu/gazdasag/kilistazott-maradt-a-kozgep-1565479>.

⁷⁶ COM(2014) 38 final, EU Anti-Corruption Report – Hungary, 9.p., http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/docs/2014_acr_hungary_chapter_en.pdf; Transparency International Hungary, Public Procurement Corruption, February 12, 2015, http://transparency.hu/uploads/docs/infografika_angol.pdf

⁷⁷ Beszámoló az Országgyűlés részére a Közbeszerzési Hatóság 2014. január 1. és december 31. közötti időszakban végzett tevékenységéről, továbbá a jogorvoslati ügyek tapasztalatról (B/3743), 2015. <http://www.parlament.hu/irom40/03743/03743.pdf>, GDP and main components, Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

⁷⁸ Brückner Gergely, A tehetséges Mr. Tarsoly, Figyelő 2015/12 or <http://figyelo.hu/cikkek/416917-a-tehetseges-mr--tarsoly> és Szabálytalan volt a külügy befektetése, RTL, 2015. október 20., <http://rtl.hu/rtlklub/hirek/szabalytalan-volt-a-kulugy-befektetese>

⁷⁹ Jancsics Dávid: Buda-Cash és társai: a kormányzás csődje, Index.hu, 2015. június 30., http://hvg.hu/gazdasag/20150630_Buda_Cash_es_tarsai_A_kormanyzas_csodje

⁸⁰ Brussels Blocks Hungary's nuclear deal with Russia, Euractiv, 2015. március 13., <http://www.euractiv.com/sections/energy/brussels-blocks-hungarys-nuclear-deal-russia-312874>

⁸¹ European Commission calls Hungary to halt procurements for Paks nuclear expansion, Nuclear News, 2015. November 17., <http://nuclear-news.net/2015/11/18/european-commission-calls-on-hungary-to-halt-procurements-for-paks-nuclear-expansion>; European Commission – November Infringement Package: key decision, European Commission, 2015. november 19., http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-6006_mt.htm

⁸² Elég furcsán nyerték az oroszok a metróterdet, Index.hu, 2015. július 10.

http://index.hu/belfold/budapest/2015/07/10/furcsasagok_a_bkv_metrotenderen/